

נשיא ומייסד
הרב שאול ישראלי זצ"ל

מופק בסיוע של:
ההסתדרות הציונית העולמית
המחלקה לשירותים רוחניים בתפוצות

חֶמְדָּה יָמִימָה

HEMDAT YAMIM

נצבים תשע"ו

פרשת שבוע

על הנספרת ועל הנגלת

הרב יוסף כרמל, ראש כולל 'ארץ חמדה'

"הנספרת ליקוק אלקינו והנגלת לנו ולבנינו עד עולם לעשות את כל דברי התורה הזאת" (דברים כ"ט כח).
רב הנסתר על הנגלה בפסוק זה, נחלקו רבותינו מה כוונתו ומה משמעותו?

התנאים, בברייתא המובאת במסכת סנהדרין, נחלקו: "כתנאי: הנסתר לדי אלקינו והנגלת לנו ולבנינו עד עולם... מלמד שלא ענש על הנסתר עד שעברו ישראל את הירדן, דברי רבי יהודה, אמר ליה רבי נחמיה: וכי ענש על הנסתר לעולם? והלא כבר נאמר עד עולם. אלא כשם שלא ענש על הנסתר - כך לא ענש על עונשין שבגלוי עד שעברו ישראל את הירדן" (דף מג ע"ב).
בין לדעת רבי יהודה ובין לדעת רבי נחמיה, הערבות ההדדית, בין בני ישראל, מה שהפך אותם לעם, נתחדשה רק עם מעבר הירדן והברית שנכרתה. לפי זה, הנסתרות הן עבירות שנעשות בסתר והנגלות הן עבירות שנעשות בגלוי.

רש"י איננו מתייחס לשאלה על איזה עברות מדובר ונראה שהכוונה לכל עבירה מכל תחום.

הרשב"ם נכדו, לעומת זאת פירש: שהנסתרות הן עברות שדרך העבריינים לעשותם בסתר ולכן דווקא הן נזכרו לעיל בפרשת כי תבוא, ועליהן היה צורך להזהיר בנפרד (עיינו בדבריו גם לעיל דברים כ"ז טו).

אבן עזרא פירש: הנסתרות, הכוונה למי שיעבוד עבודה זרה בסתר הקב"ה יענישו, אבל מי שיעבוד בגלוי חובת הענשתו מוטלת על הציבור ומערכת המשפט שלו.

הרמב"ן (שנסמך גם על אונקלוס) לשיטתו, (עיינו בדבריו המופלאים, שהם כעין נבואה על במדבר ט"ו כג) מחדש: "וז"ל: "ודעתי בדרך הפשט, כי "הנסתרות" הם החטאים הנסתרים מן העושים אותם, כמו שגיאיות מי יבין מנסתרות נקני (תהלים י"ט ג), יאמר הנסתרות לשם לבדו הם אין לנו בהן עון אשר חטא. אבל הנגלות שהם הזדונות, לנו ולבנינו עד עולם לעשות את כל דברי התורה הזאת חוקת עולם, שכך קבלנו על אשר ישנו פה ועל אשר איננו פה לדורות עולם. ולפי שהביא באלה לעשות כל המצוה, הוציא מן החרם העושה בשגגה שלא יתקלה באלה הזאת".

בדברים אלה מסנגר הרמב"ן על כל השוגגים. לפי פירושו, יהודי שעובר עבירה בשוגג, לא יענש והוא איננו בבחינת מפר ברית. על פרשנות זו מבוססת תפילתנו בימים נוראים - בראש השנה ובעיקר ביום הכיפורים. הפסוק המרכזי בתפילה הוא:

"וְיִנְסַח לְכָל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלִגְרַם הַגֵּר בְּתוֹכְכֶם כִּי לְכָל הָעָם בְּשִׁגְגָה" (במדבר ט"ו כו).
אין לדון שוגגים ככופרים וכמומרים. יהודי שעובר עבירות במזיד יענש, השוגג לא יענש.

החזקוני הביא: "ושמעתי בשם הרמב"ם ז"ל בפירוש פסוק זה, הנסתרות לדי אלקינו, יאמר: סודות התורה הנסתרית וטעם המצוות לשם יתעלה הם, ואם יזכה אדם שיקח אזנו שמץ מנהם בידיעת שרש המצוה ועקרה בנסתר שבה אל יפטר בכך מן הנגלה שלא יעשה המצוה בענין גופני, אין לו להמנע מזה, שהרי הנגלות לנו ולבנינו לעשות".

לפי פירוש זה, הנסתרות הם הטעמים הנסתרית של המצוות שגם אם פלוני יצליח להבינם, אסור לו להסיק מכך מסקנות מעשיות הלכה למעשה. המצוות בצד הנגלה שלהם חייבות להשמר עד עולם. אף על פי שהחזקוני מקלס פירוש זה "והפירוש הזה בעצמו שהם יקר וספיר" הוא מסתייג שאין הוא יכול לשמש כפשט הפסוקים " אבל אינו בענין הפרשה".

נסיים בדבריו של האלשיך הקדוש, שדן בשאלה: מדוע השכר הנסתר של המצוות, כגון חיי העולם הבא, איננו נזכר בתורה? התשובה לדעתו מצויה בפסוקינו - אל תעסוק בנסתרות, הם לא בתחום שלך אלא "הנספרת ליקוק אלקינו!"
זאת גם ההדרכה העקרונית והמעשית, שקיבלנו ממורנו מרן הגר"ש ישראלי זצ"ל: "אין לנו עסק בנסתרות" ודי לחכימא ברמיזא.

הבה נתפלל כי תפילותינו יתקבלו ברצון לפני אדון כל וגם אם, ח"ו, קלקלנו במשהו, יתקיים בנו מקרא שכתוב:

"וְיִנְסַח לְכָל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלִגְרַם הַגֵּר בְּתוֹכְכֶם כִּי לְכָל הָעָם בְּשִׁגְגָה".

לע"נ ר' אליהו כרמל ז"ל נלבי"ע חי באייר תשע"ו	לע"נ מר שמואל שמש ז"ל חבר הנהלת 'ארץ חמדה' נלבי"ע י"ז בסיוון תשע"ד	לע"נ רבי יעקב בן אברהם ועיישה וחנה בת יעיש ושמחה סג ז"ל	לע"נ ר' מאיר בן יחזקאל ז"ל ברכפלד ז"ל	לע"נ מרת שרה ונגרובסקי בת ר' משה זאב ע"ה נלבי"ע י' בתמוז תשע"ד	לע"נ הרב אשר וסרטיל ז"ל נלבי"ע ט' בכסלו תשס"ט
---	--	---	--	--	---

לע"נ יחזקאל צדיק ז"ל, נלבי"ע י"א באייר תשע"ו

מש' ארץ חמדה' אבלה על מותו של חברנו האהוב הרב ראובן אברמן זצ"ל, חבר הנהלת 'ארץ חמדה' איש תורת אמת שגורה בפיו, מחנך דגול ואיש המעלה מכל הבחינות.

לע"נ הנופלים במערכה על הגנת המולדת הי"ד

חמדת הדף היומי

קניית חפץ מופקר בשבת

הרב עקיבא כהנא

הגמרא (בבא מציעא ט ע"א) עוסקת בעניין קניין בצורה שאין דרך לקנות, והיא מזכירה בין דבריה שאדם המגביה ארנקי בשבת, פשוט שהוא קונה למרות שהוא לא קונה כדרך הקניינים הרגילים.

מדין זה למד הרא"ש (א, כב) כי אף שיש מקרים שהתירו דברים לאדם שמצא כסף בשבת, מכל מקום אין היתר להרים ארנק בשבת על מנת לזכות בכסף שבו, שהרי הכסף והארנק הם מוקצים. (אף שיש שלמדו מרש"י ד"ה 'אין דרכך' - משום צניעות, שמותר להגביה ארנק בשבת - נשמת אדם נד, ג).

מהו הדין בחפץ הפקר שאינו מוקצה?

רבי עקיבא איגר (על שולחן ערוך אורח חיים סימן שלט) הסתפק בשאלה זו, שהרי בשבת אסרו מקח וממכר, ובזכייה מההפקר לא נעשית שום פעולת מקח וממכר, וגם אין חשש שמא יכתוב, שהרי אין אדם שעומד מולו בעסקה. הוא מוכיח משולחן ערוך במקום אחר בהלכות שבת (שעא, ה) שניתן לקנות מכסי גר שנפטר ללא יורשים בשבת.

ערוך השלחן (שלט, כב) הביא ראייה שמותר לזכות בחפץ של הפקר שאינו מוקצה מדברי הגמרא, שהרי אם היה אסור לזכות בכל חפץ של הפקר, לא הייתה הגמרא צריכה לומר שאין דרך לזכות בארנק מההפקר שהרי אין דרך לקנות שום דבר בשבת.

בשו"ת הרד"ל (סימן ה) דחה ראייה זו, וכתב שיתכן שהגמרא התכוונה גם לאיסור זכייה מההפקר ולא רק לאיסור מוקצה.

אך הוא מוכיח מהגמרא בשבת (קכ), שם מבואר שמהדין אנשים שמצילים חפצים מבית שנשרף יכולים לזכות בחפצים עבור עצמם, ומשמע שזהו הדין, ומותר לזכות מההפקר בשבת.

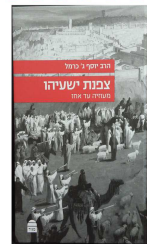
בשו"ת שבט סופר (חושן משפט ט) תמה על רעק"א מדוע לא הביא משו"ת עבודת הגרשוני (כה) שהתיר לזכות מההפקר? והסביר שיש שני סוגי הפקר, האחד שאדם מפקר את נכסיו, ומישהו אחר בא וזוכה בהם, וזה דומה למקח וממכר, (כמו שרש"י כתב לגבי זרק ארנקי בגמרא ב"מ דף יב שהפקר נחשב לדעת אחרת מקנה) ובוה רעק"א הסתפק, אך באופן שאבד דבר למישהו והוא התייאש ומרימים מההפקר, או גר שמת בשבת, שלא צריך דעת מקנה, בזה לפי כולם מותר לזכות מההפקר בשבת.

סיכום: בגמרא נאמר שחל איסור להגביה ארנק בשבת, אולם לא נאמר שחל איסור להרים חפץ מופקר ולזכות בו, ונחלקו האחרונים בשאלה זו, היו שחילקו בין חפצים המופקרים ללא דעת הבעלים, לבין חפצים המופקרים מדעת הבעלים.

חדש - "צפנת ישעיהו" מאת הרב יוסף כרמל

הנביא ישעיהו פעל באחת מהתקופות הסוערות והדרמטיות ביותר בחיי האומה הישראלית, תקופה של ציפייה למשיח שנשברה ברעש אדמה נורא, וחוללה גם מהפך רוחני ופוליטי. האור בקצה המנהרה הפציע שוב רק בימיו של חזקיהו. צפנת ישעיהו: מעזיה עד אחז מפגיש אותנו עם שלושה מלכים שעמדו בצומת היסטורי זה בתולדות עמנו: עוזיה, המלך שדרש את האלוהים אך לקה בצרעת בעקבות חטאו; יותם, המלך הצדיק ביותר בתולדות עמנו; ואחז, המלך אשר הכיר בקב"ה אבל לא האמין בהשגחתו. בביאורו לנבואות ישעיהו, נצמד הרב כרמל, לדברי חכמינו וגדולי הראשונים, ומציע דרך מרתקת ללימוד תנ"ך בעקבות חז"ל. קריאה זו מבהירה את התכנית האלוהית ומבררת סוגיות עקרוניות באמונה. צפנת ישעיהו מגלה לקורא את משמעות הנבואות לדורו של הנביא ואת הרלוונטיות שלהן לדורנו.

לרכישה

שו"ת במראה הבזק

Jerusalem, Israel

ירושלים, ישראל

תשע"ו

תוקע במושב זקנים

שאלה

שלום וברכה אני בעל תוקע כבר כמה שנים בבית הכנסת שלי, התבקשתי לתקוע לאחר התפילה במושב זקנים שליד ביתי. שמעתי שיש על כך דיון הלכתי לעניין מי מברך במקרה כזה, מה עלי לעשות? רציתי להבהיר שאני אשמש כבעל תוקע בבית הכנסת לפני שאתקע במושב זקנים.

תשובה

נחלקו הפוסקים במקרה שאדם יצא ידי חובה במצווה ובא להוציא אדם אחר לידי אותה מצווה¹ מי יברך². למעשה, אם אותם אנשים במושב זקנים יכולים לברך עדיף שהם יברכו³. אם הם אינם יכולים לברך מותר לך לברך עבורם⁴.

- 1 הלכה פסוקה בחז"ל (ראש השנה כט, א) ש"כל הברכות כולן - אף על פי שיצא - מוציא, חוץ מברכת הלחם וברכת היין". על כן, אדם שיצא ידי חובת מצוה יכול לברך לאחרים. וכך פסק הרמב"ם (הלכות ברכות א, י):
- כל הברכות כולן - אעפ"י שברך ויצא ידי חובתו - מותר לו לברך לאחרים שלא יצאו ידי חובתן כדי להוציאן. חוץ מברכת ההנייה שאין בה מצוה - שאינו מברך לאחרים אלא אם כן נהנה עמהן.
- אבל ברכת ההנייה שיש בה מצוה, כגון: אכילת מצה בלילי הפסחים, וקידוש היום - הרי זה מברך לאחרים ואוכלין ושותים, אף על פי שאינו אוכל עמהן.
- אולם, הרמב"ם (שם יא, י) כותב, שאדם שעושה מצוה לאחרים מברך עבורם על המצוה:
- אחד העושה מצוה לעצמו ואחד העושה אותה לאחרים - מברך קודם עשייתה: "אקב"ו לעשות..." אבל אינו מברך "שהחיינו" אלא על מצוה שעושה אותה לעצמו...
- שיטת הרמב"ם ברורה לעניין ברכת המצוות. אמנם, יש לעיין למה הרמב"ם חילק בין ברכת "שהחיינו" וברכת המצוות. האחרונים הביאו הסברים שונים ויש בכך נפקא מינה:
- א. כנסת הגדולה (תקפה, ז) הביא בשם רבו המהרי"ט, שהרמב"ם התכוון דווקא למצוות בעלות שני מרכיבים: **עשייה**, ו**בעל דבר**. כגון: עשיית מעקה ומילת בן חברו - במצוות כאלו המקיים יברך ברכת המצוות, אבל ברכת "שהחיינו" יברך בעל הבניין ואבי הבן. בדברי הכנה"ג עצמם, מצאנו שתי אפשרויות להסביר דבריו:
- מחצית השקל (תקפ"ה, ג) חידד, שכאשר אדם בונה מעקה לחברו, אעפ"י ששייך שיברך על העשייה כיון שהוא נקרא "העושה", אולם לא שייך שיברך "שהחיינו", כיון שאינו מקיים את עיקר המצווה, ואינו בר חיוב, ואפילו ירצה לברך "שהחיינו" בתורת שליחות - אינו יכול, משום שאינו בעל גמור על המצווה.
 - כתב סופר (קג) דחה דברי המחיה"ש לגמרי והסביר אחרת את החילוק בדברי הכנה"ג. לדעתו, ודאי עשיית המצווה מתקיימת ע"י "העושה", כיון שיש לו ערבות. אולם, ברכת שהחיינו נתקן על דבר הבא מזמן לזמן, ולפי זה לעושה אין שום שייכות לברכת "שהחיינו", כיון שמצדו אין ייחוד של זמן בקיום המצווה, שהרי הוא יכול לקיים אין סוף פעמים (מוהל יכול למול מאות ילדים בשנה וקבלן יכול לבנות מאות מעקים בשנה...), לפיכך אינו יכול לברך "שהחיינו" כאשר עושה לאחרים.
- ב. יד אפרים (שם): הרמב"ם אינו בא לחדש חילוק בין סוגי הברכות, וברור שאם בא להוציא את חברו מברך את שתי הברכות. אלא שהרמב"ם בא ללמד דין עצמאי, שבמקרה של עושה מצוה לאחרים היינו חושבים שהוא חייב לברך בעצמו ברכת שהחיינו כיון שעושה מצוה בפועל לכן הרמב"ם בא ללמד אותנו שכיון שהמצווה נעשית לאחרים אינו מברך שהחיינו כיון שאינו עושה זאת לעצמו אלא לאחרים ועל זה לא נתקן שהחיינו.
- 2 תרומת הדשן (ק"מ) דן במקרה של חולה שצריך לתקוע לו, האם עדיף שהחולה בעצמו יברך או דווקא התוקע? בתחילה הוא סבור שראוי שהחולה יברך בעצמו, ואין להקשות מתקיעת שופר בבה"כ משום ששם התוקע והציבור נמצאים באותה רמת חיוב (כי הש"צ עוד לא שמע), ואילו כאן למה לא יברך החייב במצווה מעיקרה, ואדרבה! אין להרבות בברכות שלא לצורך. אולם, הוא מסיים, שאעפ"י שמן הדין ראוי לנהוג כך, למעשה לא נוהגים כך ויש לתקוע לברך.
- בדעת הרמב"ם נראה בפשטות, שהתוקע יברך, כיון שלא הביא חילוק בדבר, וכתב כלל, שבכל מקרה שאחר עושה המצווה - מברך העושה ולא בעל המצווה, ורק לעניין "שהחיינו" חילק.
- וכן כתב הבית יוסף (תקפ"ה, ג) בשם מהרי"ו, שלדעת הרמב"ם, מי שכבר יצא ידי חובת תקיעה, ובא לתקוע לאחר - מברך ברכת המצווה. יוצא אפוא, שלמעשה, אין מח' בין הרמב"ם לתוה"ד, שניהם מסכימים **שהתוקע יברך**.
- 3 מוסיף הבי"י, שאולי גם לעניין "שהחיינו" הרמב"ם יודה, שהתוקע יברך, משום שניתן לחלק בין מצוה שעיקרה הוא מעשה (שאינו למקיים לברך) למצווה שעיקרה דיבור או קול.
- הבי"י לא כתב דברים אלו בשו"ע, ו**הרמ"א** הוסיפם (תקפ"ה, ג):
- "ואין חילוק בין אם יברך לעצמו, או שכבר יצא ומברך להוציא אחרים - אפילו הכי מברך התוקע שתי ברכות הנזכרות".
- מגן אברהם (ג) מכריע, שאם השומע יודע לברך - עדיף שהוא יברך, וכך משמע מהרבה אחרונים. והזכיר דברי הכנה"ג.
- המחה"ש מוסיף כפי שיטתו בהסבר כנה"ג (שבמצמו כותב שבדין תק"ש עדיף שיברך השומע), שכיון שהשומע שייך בשני חלקי המצווה - דהיינו עיקר המצווה ובעל הדבר - דברי המ"א נכונים להלכה.
- הכתב סופר כפי שהזכרנו, דוחה את דברי מחה"ש, וכותב שניתן לפרש את פשט הרמב"ם כדעת ה"יד אפרים". לפי דבריהם, אם התוקע מוציא את השומע מדין "שומע כעונה" - אין ספק שהשומע יכול לברך את שתי הברכות אף לדעת הרמב"ם.
- אולם, הגר"א (שם) והפרי חדש (שם) פסקו כבי"י, ואמרו שאין חילוק בין תקיעת שופר לשאר מצוות, ובכל מצב ראוי **שהתוקע יברך** המשנה ברורה (ה) הביא את שתי הדעות, ונראה מדבריו, שאעפ"י שעיקר הדין כבי"י - עדיף לעשות כמ"א. (כך הסביר בשו"ת מנחת יצחק ג, נב שהכוונה שבודאי ראוי לעשות כדעת המ"א אלא שאין למחות שמי נוהג כך לכתחילה ובה קצת מיושב קושית הכה"ח שתמה למה המ"ב פסק כנגד רוב האחרונים והלך בדרכו של הגר"א) הרב עובדיה יוסף (חזו"ע קטו) הכריע כגר"א ודעימיה משום שכן פסקו הרבה אחרונים. המנהג המקובל הוא כדעת המשנה ברורה ומגן אברהם.
- 4 כנ"ל ראוי להזכיר שמי שעתיד לתקוע בכמה בתי כנסת, כתבו הפוסקים (מטה אפרים, תקפה שם) שיש לו לכוון לצאת ידי חובה בתקיעה הראשונה. אולם, יש שחששו לדעת בה"ג, שלא אומרים "שיצא מוציא" במצוה דאוי, ולכן יכוון לצאת בתקיעות האחרונות (אלף למגן). למעשה לא נהגו לחשוש דעת בה"ג.

בשם צוות המשיבים ובברכת התורה,

הרב משה ארנרייך הרב יוסף כרמל
ראשי הכולל

חברי הועדה המייעצת:
הרב זלמן נחמיה גולדברג
הרב נחום אליעזר רבינוביץ
הרב ישראל רוזן